

C. KELLY, ATTILA: HUNLAR VE ROMA İMPARATORLUĞU'NUN ÇÖKÜŞÜ,
İSTANBUL, 2011, TURKUVAZ YAYINEVİ, 342 SAYFA (10 RESİM VE 3 HARİTA İLE
BİRLİKTE). ÇEV.: T. KAÇAR. ISBN: 978-605-5596-94-1

M.S. V. yüzyılda Attila'nın doğumuyla birlikte tarih sahnesinde adından sıkça söz ettiren Hunlar, Romalıların karşılaştıkları en korkutucu ve mücadele etmesi oldukça çetin bir rakip olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Roma İmparatorluğu'nu askeri ve diplomatik arenada zorlayarak gerilemesine ve Batı Roma İmparatorluğu'nun zayıflayarak çökmesine neden olan etkenlerden biri olarak Hunların Attila'sı gösterilmektedir. Antikçağın Geç Roma'sında algılanan uygarlığa, barbar halklara, emperyalizme ve status quo'suna ayna tutarak sorgulayan eser, *Attila The Hun: Barbarian Terror and The Fall of the Roman Empire* başlığıyla C. Kelly tarafından 2009 yılında yayımlanmış olup 2011 yılında T. Kaçar tarafından Türkçe'ye çevrilerek bilim dünyasına sunulmuştur.

Monografi, esasen Attila'nın biyografik bir çalışması olarak ele alınmış olmasına rağmen M.S. 375-455 yıllarını kapsayan Doğu Roma, Batı Roma ve Attila arasında cereyan eden olayları geniş bir çerçevede incelemektedir. Yazar, anlatısını hermeneutik ve karşılaştırmalı bir yaklaşımla antik kaynaklara özellikle de Priscus'un *Attila Tarihi* adlı eserine ve Ammianus Marcellinus'un eseri *Res Gestae'ya* dayandırmaktadır. Antik kaynaklar dışında konuya dair ilişkilendirilen Bükreş'teki Romanya Milli Tarih Müzesi'nden Pietroasa hazinesi, Budapeşte'deki Macaristan Milli Müzesi'nden Şimleu Silvaniei hazinesi ve Csorna tacına benzer yer yer arkeolojik eserlere de göndermeler yapmaktadır.

Çalışma Haritalar, Teşekkür, Giriş: Attila'nın Stravası; I. Bölüm: Attila'dan Önce: 1. İlk Temas, 2. Geri Kalmış Bozkır, 3. Sarı Tehlike, 4. Romalılar ve Barbarlar, 5. Batı Nasıl Kazandı?; II. Bölüm: Hunlar ve Romalılar: 6. İki Kentin Hikayesi, 7. Üç Cephe, 8. Silah Kardeşliği, 9. Roma İçin Savaş, 10. Şok ve Dehşet, 11. Kapıya Dayanan Barbarlar, 12. Barışın Bedeli; III. Bölüm: Attila'yla Yemek: 13. Tehlikeli Görev, 14. Yakın Temaslar, 15. Düşmanla Yemek, 16. Tarihçinin Gördüğü, 17. Hakikat ve

Cesaret, 18. Son Hamle; IV. Bölüm: İmparatorluğun Başarısızlığı: 19. Kalpler ve Zihinler, 20. Attila'nın Nişanlısı, 21. Tarafların Belirlenmesi, 22. Savaş Dumanı, 23. Son Geri Çekilme, 24. Sonuçlar; Son Söz: Şöhretler; Kronoloji, M.S 375-455; Görseller; Notlar ve İlave Okumalar ve Dizin'den oluşmaktadır.

Giriş: Attila'nın Stravası başlıklı (15-21) Giriş kısmında esmer tenli, kısa boylu, geniş omuzlu, küçük gözlü, yassı burunlu, seyrek sakallı, kafası büyük ve güçlü bir fizik yapısına sahip bir kişi olarak betimlenen Attila'nın cenaze töreni anlatılmaktadır. Romalı tarihçi Priscus'un eseri sayesinde "cenaze töreni" anlamına gelen "*strava*"nın Hun dilinden günümüze ulaşan tek kelime olduğu bilgisi verilmektedir.

I. Bölüm: Attila'dan Önce ismiyle (21-81) ilk bölümün birinci alt başlığı olan *İlk Temas*'ta (21-33) Karadeniz'in kuzeyinden gelen Hunların 370'li yıllarda Roma'nın Tuna sınırında ortaya çıkmaları; Gotlarla (önce Ostrogotlar ardından Vizigotlar ile) karşılaşmaları; Vizigotların lideri Athanaric'in Hunları durdurmadaki başarısızlığı; Vizigotların Hunlar ve Ostrogotlar tarafından desteklenen isyanı ve Constantinus ile köklü bir dini reform yaşayarak Hıristiyan kimliğine bürünen Roma İmparatorluğu'nda imparator Valens'in (M.S. 364-378) Vizigotlara karşı yürüttüğü politika anlatılarak imparatorun kendisinin de hayatını kaybettiği ağır bir yenilgiyle sonuçlanan 9 Ağustos 378 yılındaki Hadrianopolis (Edirne) Savaşı'ndan bahsedilmektedir. *Geri Kalmış Bozkır* adlı (33-47) ikinci alt başlıkta Hunlar hakkında edinilen bilgilerin Hunların kendi tarihlerinden değil; aksine Romalı tarihçilerin anlatılarından öğrenildiği; Romalı tarihçiler arasında Ammianus Marcellinus'un Hun toplumu yapısı üzerine fiziksel görünümünden (çirkin ve çarpık oldukları) yemek kültürlerine, yaşayış biçimlerinden yönetim sistemlerine kadar yaptığı betimlemelere yer verilerek bu anlatı irdelenmektedir.

Sarı Tehlike ismini taşıyan (47-56) üçüncü alt başlık Hunların kökeni hakkındaki bir teoriyi sorgulamaktadır: Hunların, Moğolistan ve Şyungnularla (Xiongnular) bağlantısı olup olmadığına dair son dönemlerde ortaya çıkan ve tartışılan verileri analiz ve sentez ederek Hunları Moğolistan'ın daha batısına aşağı yukarı bugünkü Kazakistan'a yerleştirmektedir. *Romalılar ve Barbarlar* adlı (56-68) dördüncü alt başlıkta Hadrianopolis Savaşı'ndan sonra Gotlar ve müttefikleri Hunların Tuna'nın güneyine yerleşerek Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu'na karşı sergiledikleri tutumdan bahsederek Romalı tarihçilerin kaydettikleri Avrupa'daki ilk Hun liderinin Uldin olduğu ve Uldin'in 401 yılında Batı Roma imparatoru Arcadius (M.S. 395-408) ile diplomatik temaslarını sağlamlaştırdığı; Ren-Tuna sınırındaki imparatorluğun başarısız girişimlerinin sonucunun ise Hunların batıya doğru ilerlemeleri olduğu aktarılmaktadır. *Batı Nasıl Kazandı?* adıyla (68-81) birinci bölümün son alt başlığı Hunların Avrupa'nın merkezinde yer alan Büyük Macar Ovası'na yerleştiklerine ve Avrupa'daki mevcudiyetlerine dair kayda değer verileri mercek altına alarak Avrupa Hun İmparatorluğu'nun idare biçimi ve ideolojisi üzerinde durmaktadır.

II. Bölüm: Hunlar ve Romalılar başlığını (81-151) taşıyan ikinci bölümün ilk alt başlığı *İki Kentin Hikayesi* adıyla (81-88) Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius'un (M.S. 408-450) tahta geçtikten sonra doğuda Sasani hükümdarı I. Yezgirt ile dostane ilişkiler kurması üzerine kuzey sınırlarının savunulmasına ve başkent Constantinopolis'in güvenliğine önem verildiğine; başkenti korumak için imparatorun ismiyle anılan Theodosius surlarının yapımına ve surların kullanımına; Honorius'un (M.S. 423) ölümü üzerine Ravenna'daki taht sorununa Theodosius'un müdahale ettiğine değinmektedir. *Üç Cephe Savaş* isimli (89-95) ikinci alt başlıkta Sasani hükümdarı I. Yezgirt'in (M. S. 439-457) Hıristiyanlara karşı baskıcı bir politika sergilemesi sonucu II. Theodosius'un dindaşlarını korumak üzere harekete geçmesi; bu fırsattan yararlanan Hunların ise Trakya'ya doğru ilerlemelerinin Sasanilerle mücadeleden vazgeçmesine neden olduğu ve her iki taraftan kısırılan imparatorun barış görüşmeleri yapmak durumunda kaldı-

ğı; Hunların lideri Rua'nın (M.S. 434) Constantinopolis'e karşı harekete geçtiği sırada ani ölümü ve ardından yeni Hun liderler olarak Bleda ve kardeşi Attila'nın ortaya çıkışı; Batı Roma İmparatorluğu'nun eyaleti olan Kuzey Afrika'nın işgalci Vandallara bırakıldığı anlatılmaktadır. *Silah Kardeşliği* adlı (96-105) üçüncü alt başlık Attila ve ağabeyi Bleda'nın Hun akınlarında üstlendikleri rolleri ve Orta Avrupa'daki kontrollerini güçlendirme çabalarını; yerel güçlerle kurdukları bağları ve kendilerine tabi halkların liderlerine zenginliklerin dağıtıldığını gösteren Pietroasa hazinesi örneğini açıklamaktadır. *Roma İçin Savaş* adını (106-118) taşıyan dördüncü alt başlıkta Batı Roma'daki saray politikaları mercek altına alınarak imparatorlukta üst mevkilerde bulunan Aetius'un Batı'nın güvenliğini tehdit eden Burgonlara karşı Attila ve Bleda'yla işbirliği yapmasından söz edilmektedir. *Şok ve Dehşet* isimli (119-129) beşinci alt başlık liderleri Geiseric komutasında Vandalların M.S. 19 Ekim 439 yılında Kartaca'yı düşürmesinin ardından Theodosius'un M.S. 441 yılında Vandallar üzerine düzenlediği seferini; bu seferden faydalanan Hunların diplomasi arenasında almadıklarını kılıç yoluyla almak üzere ilerleyerek M. S. 442 yılında Naissus'u ele geçirmelerini ve Theodosius'un Vandallarla barış yapmasını aktarmaktadır. Altıncı alt başlık olan *Kapıya Dayanan Barbarlar*'da (130-139) Attila'nın müzakere görüşmelerini reddettiği; 447 yılındaki depremde tahribata uğrayan Constantinopolis surlarının Attila'nın Constantinopolis'e ulaşmadan yapılan onarım çalışması ve Attila'nın Roma kentlerine karşı saldırı stratejisi üzerinde durulmaktadır. *Barışın Bedeli* adlı (140-147) ikinci bölümün son alt başlığında Theodosius'un Attila ile barış görüşmelerinin Attila'ya yıllık 950 kilogram altın ödemesiyle neticlendiği ve V. yüzyılın ilk yarısına Romalılar ve Hunlar arasındaki ilişkilere bu yüklü ödemelerin hâkim olduğu vurgulanmaktadır.

III. Bölüm: Attila'yla Yemek ismindeki (151-210) üçüncü bölümün ilk alt başlığı olan *Tehlikeli Görev*'de (151-162) Panium'lu tarihçi Priscus'a kısa bir parantez açıldıktan sonra Attila'nın yoldaşı olan Edeco isminde yüksek rütbeli bir Hun'un M. S. 449 yılı baharında elçi olarak Constantinopolis'e geldi-

ğine ve Attila'ya karşı düzenlenen suikast planına rüşvetle dâhil edildiğine; bu suikastten haberleri olmaksızın Maximinus adında genç bir subayla birlikte Priscus'un Hunlara elçilik görevi ifa etmeye gönderildiğine değinilmektedir. *Yakın Temaslar* adlı (163-173) ikinci alt başlıkta Hunlara elçi olarak gönderilen Maximinus ve Priscus'un Attila ile diplomatik görüşmelerde yaşadıkları sıkıntılara ve yakın temasta buldukları Hunlar hakkında edindikleri bilgilere yer verilmektedir. Üçüncü alt başlık olan *Düşmanla Yemek*'te (174-185) Attila tarafından yemeğe davet edilen Romalı elçiler Maximinus ve Priscus'un Hunların yemek kültürü ve sofr ritüellerine tanıklığı sunulmaktadır. *Tarihçinin Gördüğü* ismini taşıyan (186-196) dördüncü alt başlıkta Attila'nın verdiği ziyafetten sonra Priscus'un Hunlar hakkında bilmediği/ az bildiği ya da yanlış bildiği şeylerin doğrusunu betimlemeye çalıştığı ve aynı zamanda Attila ve Theodosius'u kıyasladığı görülmektedir. *Hakikat ve Cesaret* adlı (197-203) beşinci alt başlık Attila'nın kendisine karşı düzenlenen entrikadan önceden haberi olduğunu; Edeco'ya alacağı rüşveti getiren Romalı'yı yanındaki altınlarla birlikte yakalayıp sorguladığı zaman Romalının herşeyi itiraf ettiği ve Attila'nın Theodosius'a meydan okuyan elçiler gönderdiği anlatılmaktadır. Üçüncü Bölümün son alt başlığı *Son Hamle*'de (204-210) Attila'ya karşı tasarlanan suikastin Romalı üst düzey yöneticiler tarafından örtbas edilerek Attila ile diplomatik sürtüşmenin verilen tavizlerle düzeltilmesine ve Priscus'un eseri *Attila Tarihi*'nin yazımına ilişkin aktarımlar yapılmaktadır.

IV. Bölüm: *İmparatorluğun Başarısızlığı* adlı (211-270) dördüncü bölümün *Kalpler ve Zihinler* isimindeki (211-219) ilk alt başlığı Gotlar ve Vandallar arasındaki ilişkilerin bozulmasından; Vandalların Batı Roma ile bağlarını kuvvetlendirme yoluna gitmesinden ve Batı elçilerinin Attila'yı Doğu'ya doğru ilerlemeye teşvik ettiğinden bahsetmektedir. İkinci alt başlık olan *Attila'nın Nişanlısı*'nda (220-226) Batı Roma İmparatoru Valentinianus'un (M. S. 425-455) büyük kız kardeşi Iusta Grata Honoria'nın istemediği bir evlilik için yardım istemek üzere Attila'ya elçi göndermesini; Attila'nın bu isteği Honoria'nın eşi olması şartıyla kabul etmesini;

Hunlara savaş mazareti anlamına gelmesine rağmen Valentinianus'un Honoria'yı kendi istediği bir Romalı subayla evlendirdiği irdelenmektedir. *Tarafların Belirlenmesi* ismini taşıyan (227-234) üçüncü alt başlık Attila'nın Honoria üzerinde hak iddia etmeye devam ettiğinden; Theodosius'un M. S. 450 yılındaki ölümünden sonra Doğu'nun imparatoru olan Marcianus'un (M. S. 450-457) Attila'nın taleplerini reddetmesi üzerine Attila'nın hem Batı'da hem Doğu'da diplomasi savaşını vermesinden ve Valentinianus'un Gotlara ittifak teklif etmesinden söz etmektedir. *Savaş Dumansı* adlı (235-246) dördüncü alt başlık Attila'nın Batı'ya doğru ilerleyişi ve Ortaçağ ve Rönesans literatüründe Attila'nın en çok *flagellum dei* – Tanrı'nın kırbağı – ile ilişkilendirildiği üzerinde durduktan sonra Roma ve Hun ordularının mücadelesini Iordanes'in anlatısına dayandırmaktadır. Beşinci alt başlık *Son Geri Çekilme*'de (247-258) Attila ve Doğu Roma arasındaki ilişkilerin *tributum* – haraç – ödeme konusundaki diplomatik anlaşmazlıkları; Batı Roma elçi heyetine başkanlık eden Papa I. Leo tarafından durduruluncaya kadarki Attila'nın İtalya seferi ve sonuçları; Doğu Roma'ya hareket etmeyi planlarken Attila'nın yatağında burun kanaması yüzünden M. S. 453 yılında ölmesi anlatılmaktadır. Bölümün son alt başlığı *Sonuçlar*'da (259-270) ise Attila'nın ölümünün Hunlarda ve Romalılarda yarattığı neticeler mercek altına alınmaktadır.

Monografi, Attila'nın liderlik anlayışının tarihteki yansımalarına yer veren *Sonsöz Şöhretler* (271-282); *Kronoloji, MS 375-455* (283-286); her bölüm ve alt başlığında incelenen konulara dair kaynakça niteliğinde olan ve metinde kullanılan eskiçağ kaynaklarını veren *Notlar ve İlave Okuma* (287-336) kısmının ardından *Dizin* (337-342) ve metin içerisinde referans verilen *Görseller* ile son bulmaktadır.

Sonuç olarak C. Kelly, sadece Hunların kralı Attila'nın biyografisini değil, aynı zamanda Batı Roma'nın çöküşündeki ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun zayıflamasındaki önemini ve etkisini de mercek altına almaktadır. Kelly'nin anlatısı dört ana bölüm altında Romalıların M.S. IV. yüzyıl sonlarında Hunlarla ilk temasıyla başlamakta ve büyük ölçüde kronolojik olarak gözler önüne serilmektedir. C. Kelly'nin bölümleri kurgularken anlatısını,

Romalı tarihçilere başta Hunlarla karşılaşmış, sofralarına oturmuş ve ritüellerine yakinen tanıklık etmiş Panion'lu Priscus'a dayandırması kitabın ilgi çekici özelliklerinden biridir. Yazarın, Hunların Moğolistan ya da Çin kökenli olduklarına dair öne sürülen savları yeterli ve inandırıcı bulmayarak kendi savını önermesi konu hakkındaki araştırmasının boyutunu göstermesi bakımından dikkate değer bir anekdotdur. İnterdisipliner bir çalışma olarak eserin bütünü göz önüne alındığında antik kaynakların sorgulanarak ele alınması ve yorumlanması, diğer kaynakların da analiz ve sentez süz-

gecinden geçirilmesi yapılan araştırmayı kayda değer kılmaktadır. Kitap, hem konuyla ilgili okumalar yapan akademik bir azınlığa hem de geniş entelektüel bir kitleye hitap etmektedir.

EMİNE BİLGİÇ

PhD., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dil. ve Kült. Böl., Antalya, eminebilgic@akdeniz.edu.tr